

Вакте дастгоҳҳои таблиғотӣ ва марказҳои илмӣ як кишвар аз “Авасто” гирифта то осори мутафаккирони қарни 20- ро мутааллиқ ба қавме медонад, фарзанди дигари он хонадон, ки ӯ ҳам ба он мерос чашм дӯхтааст, фаромӯш мешавад. Меҳохи суол кунӣ: падари ӯ бо шумо бегона аст ё модараш? Чаро дар китоби дарсиё, ки дар Тошканд нашр мешавад, ҷойи тоҷик ҳолист? Тарих набояд барои идеолоғӣ хидмат кунад. Тарихнависиҳои идеолоғӣ, ки замони шӯравӣ оғоз шуда буд ва барои ҳар қавме тарихсозӣ мекард, ханӯз ҳам идома дорад. Агар қасе ба ҷуз ин китобҳо китоби дигарро нахонад, хатман ба ин бовар мерасад, ки тоҷикон бо аъроб омаданд, Темур ё ҳар кишваргушӯи дигар ба унвони бардағону қанизон бо ҳуд оварда ва ё хатто авлоди лӯлиёни мултонӣ ҳастанд. Чароки, манбаъи дигаре дар дастрас нест ва дурӯғпардозон ин ҳарфҳои дарунҳолиро ҷойгузини воқеиятҳои тарихӣ қардаанд. Бегонаситезӣ, шовинизм, танаффур аз ақвоми дигар аз ин ҷо манша намегирад? Бо ин қутуби дарсӣ ингуна одамон тарбият мешаванд.

Пажӯҳиши Ричард Фолдз соли 1996 мунташир шудааст. Дӯстоне, ки вебгاردӣ мекунанд, бовар дорем, ки ин навиштаро қаблан хондаанд ва барои онҳо омори ироашуда аз сӯйи ниғорандааш тозағӣ надорад. Бо ин вучуд хондани он барои афроде, ки меҳоханд аз тарихи навини кишвари мо оғаҳӣ дошта бошанд, муфид хоҳад буд.

Рӯшанфикрони мо мебоистӣ таҳқиқоти ҷомеъеро бо омуру арқоми мувассасқ дар бораи тоҷикони Ўзбекистон ва вазъи пешин ва қунонии онон, ки аз бад бадтар шудан дорад, анҷом меоданд. Аммо бо тавачҷух ба ин ки созмонҳои ғайридавлатие, ки ниғорандаи матлаб ба ҳулосаи пажӯҳишҳои онҳо ишора қардааст, солхост аз кишвар берун ронда шудаанд ва афроде мисли Чамол Мирсаидов ва Азиза Юсуфӣ пас аз маҳрумӣ аз тадрис дар Донишгоҳи давлатии Самарқанд ба мушқилоти зиёде мувоҷеҳ шуданд, ҷорачӯҳои рӯшанфикроне мисли Адаш Истад, Хаёт Неъмат ва дигарон ба ҷое нарасид ва насли ҷавон аз ноумедӣ муҳочиратро тарҷеҳ мебахшанд, воқеан дастрасӣ ба иттилооти ҷадид қори соддае нест ва иҷрои он қор душвор ва хатто номумкин қардид.

Танхо бо ишора ба чанд маворид мешавад натиҷагирӣ кард, ки вазъият воқеан дар давоми ин солҳо баду бадтар шуда ва дар поёни тунел рӯшание дида намешавад. Агар дар солҳои ҳукумати шӯравӣ фақат дар бузургшахро мактабҳои тоҷикӣ баста мешуданд, дар ояндаи на чандон дур ҳатто дар манотиқи дурдасти кӯхистонӣ ҳам омӯзиш ба забони модарӣ имконпазир нахоҳад шуд. Чароки, дар тамоми мактабҳои тоҷикӣ бо “дарҳости расмии падару модарон” дар синфҳои ибтидоӣ тадрис ба забони давлатӣ шурӯъ шудааст ва чун донишомӯзон наметавонанд ба забони модарӣ дар донишгоҳҳо идомаи таҳсил диҳанд, падару модарон иллати гузоштани имзои худ ба пойи “дарҳост”-хоро ингуна тавҷеҳ мекунанд. Ҳатто замзамаҳои ба ғӯш мерасад, ки дар идороти давлатӣ ҳарф задан ба забони модарӣ мамнӯъ шудааст. Ин дар ҳолест Конуни Асосии кишвар, сиёсати эълумшудаи кишвар дар бораи ақаллиятҳо, паймонҳои, ки кишвар бо созмонҳои байналмилалӣ бастааст, бо ин воқеоти талх дар тазод аст.

Сиёсати эълумшудаи кишвар дар бораи ҳамзистии мусолимотомези ақвом ва таҳаммулпазирӣ ҳеле созида ба назар мерасид. Ҳарчанд иддае бар ин боваранд ҳамаи инҳо чизе ҷуз таблиғот ва сохтакорие, ки ҳеле устодона ба роҳ монда шудааст, нест. Аммо бо тавачҷух ба иттифокоти нугуворе, ки дар бархе аз кишварҳои Осиёи Миёна уфтода ва меуфтад, амалкарди Тошканд дар ин замина муваффақтар ба назар мерасад. Фақат кофист нигоҳе бияндозем ба ҳаводиси нугуворе, ки дар солҳои 90 ва чанд соли ахир дар Қирғизистон иттифок уфтодааст.

Ҳамаи ин корҳо бо номи ҳифзи амният, сулҳу субот ва яқпорчагии кишвар анҷом мегирад. Яке аз ифтихороти кишвари мо ин буда, ки ба 7 забон донишомӯзон имкони омӯзиш доштанд ва кишварҳои тавсияёфтаи ҷаҳон аз он истикболи гарм қарда буданд. Чаро вазъият ба ин ҳад тағйир кард, дар доираи фаҳми ман намегунҷад. Ашхоси нисбатан огоҳ мегӯянд сиёсати ҳаммонандсозӣ дар тамоми кишварҳои шӯравии собиқ ҳамзамон шуруъ шудааст ва яқ раванди бебозгашт аст. Вақте миллионҳо нафар дар кишварҳои шӯравии собиқ ба шаҳрвандони дарачаи дуввум табдил мешаванд, намефаҳмӣ аз қадом амният ҳарф мезананд. Афроде, ки бо уқдаҳо зиндагӣ қарданд, натавонистанд дар заминаи таҳсил муваффақ бошанд, шугли дуруст пайдо кунанд, зинаҳои рушди инсониро тай кунанд, ногузиранд тан ба муҳочирати қорӣ диҳанд, ё сар аз кӯҷаи ҷурму ҷиноят дар оранд. Пас бо ин ҳол ақсарият ҳам дучори беамнӣ нахоҳад шуд? Магар

сиёсати саркӯб хамеша бо муваффакият хамроҳ будааст? Набояд дар бораи масъалае чун амният ба ин ҳад маҳдуд фикр кунем.

Дар яке аз устураҳои Юнони бостон ҳикояти деве оварда шудааст, ки дар гузаргоҳе камин карда буд ва қадди ҳар раҳгузареро андозгирӣ мекард ва агар қаддашон аз андозаи мавриди назари ӯ баландтар буд кӯтоҳтар ва агар кӯтоҳтар буд чунон мекашид то бо дигарон баробар шаванд. Амалан онҳоро нобуд мекард ва дармеовард ба шакли чӯби қибрит, ё ҳар қизи дигар барои “бастабандии роҳат”. Ин замоне рамзи шӯравии коммунистӣ буд, ки таҳаммули қизе ҷуз идеуложии худро надошт. Коммунистҳо дар мавриди миллатҳо ҳам ин сиёсатро пеш гирифтанд. Имруз вориси аслии шӯравӣ – Русия оё масъулияти ин ҳама нобасомониро мепазирад? Вақте ақаллиятҳои қавмӣ ё милли дар ҳар кишваре, ки бо тафаккури “болшевикӣ” сохта шудаанд, мавриди зулми ақсарият қарор мегирад, “ворис” чӣ назаре дорад?

Вақте бо иштибоҳи пролетарҳо ё таври қасдан дар ҷихати ормонҳои ҳаёлишон миллионҳо нафар ба шаҳрвандони дарачаи дуввум табдил шуданд, ҷаро Русия аз масъулият шона ҳоли қунад? Бархе аз сиёсатмадорони рус миннат бар сари мардумони Осиёи Миёна мегузоранд, ки ангор заминаи ҷидани ризки бихуру намуреро барои муҳочирони қорӣ фароҳам қардаанд. Шояд ин ҳарф то андозае дуруст бошад. Аммо, аз суйи дигар, мехоҳӣ фарёд кашӣ, ки эй бародарон, миллионҳо шаҳрванд ба иллати он ки аз ақсарият нестанд, намедонанд қучоро Ватани худ бидонанд, оё қасе ҳаст посухгӯ бошад, ки ҷаро онҳо дарбадар шуданд? Умки қочеаро дарқ ва эҳсос мекунед??? Ин бозӣ бо сарнавишти миллионҳо одами бедифоъ набуд? Вақти он нарасидааст, ки асноди маҳрамони марбут ба солҳои таъсиси ҷумҳуриҳои шӯравиро рӯ қунед? Шояд бехтар буд тамоми зиммодорон ҳадди ақал дар қорчӯби нишастҳои кишварҳои муштаракулманофеъ гирдиҳам меоманд ва ба тавофуқ мерасиданд, барои қушудани гирех қорачуӣ мекарданд.

Сухан аз “ирсу мерос”, ки рафт биед ба мавзӯи мероси фарҳангии мардумони Осиёи

Миёна ҳам каме бипардозем. Вакте дастгоҳҳои таблиғотӣ ва марказҳои илмӣ як кишвар аз “Авасто” гирифта то осори мутафаккирони қарни 20- ро мутааллиқ ба қавме медонад, фарзанди дигари он хонадон, ки ӯ ҳам ба он мерос чашм дӯхтааст, фаромӯш мешавад. Мехохи суол кунӣ: падари ӯ бо шумо бегона аст ё модараш? Чаро дар китоби дарсӣ, ки дар Тошканд нашр мешавад, чойи тоҷик ҳолист? Тарих набояд барои идеолоҷӣ хидмат кунад. Тарихнависиҳои идеолоҷик, ки замони шӯравӣ оғоз шуда буд ва барои ҳар қавме тарихсозӣ мекард, ханӯз ҳам идома дорад. Агар қасе ба ҷуз ин китобҳо китоби дигареро нахонад, хатман ба ин бовар мерасад, ки тоҷикон бо аъроб омаданд, Темур ё ҳар кишваргушоӣ дигар ба унвони бардағону қанзони бо худ оварда ва ё хатто авлоди лӯлиёни мултонӣ ҳастанд. Чароки, манбаъи дигаре дар дастрас нест ва дурӯғпардозон ин ҳарфҳои дарунҳолиро чойгузини воқеиятҳои тарихӣ қардаанд. Бегонаситезӣ, шовинизм, танаффур аз ақвоми дигар аз ин ҷо манша намегирад? Бо ин қутуби дарсӣ ингуна одамон тарбият мешаванд.

Нигорандаи матлаби мазкур менависад: “бархе ироншиносони ҷаҳон аз ин ҳарос доранд ки дар пайи ҳаммонандсозӣ, забон ва фарҳанги порсӣ-тоҷикӣ дар ояндаи наҷдон дур аз паҳнаи Осиёи Миёна нопадид шавад. Аммо дар назар бигирем, ки порсизабонони Осиёи Миёна наздик ба понсад сол аст, ки зери султаи ўзбакҳо зиндагӣ қардаанд, аз тарси худ бикохем”. Ин ҷуз хушбӯварӣ қизи дигаре нест. Чароки саҳронишинон бо фарҳангу забони тоҷик қоре надуштанд ва ҳудашон зуд ҳал ва маҳв мешуданд. Аммо пролеткултчиён ва болшевикон бо ҳамдасти пантуркистон алайҳи тоҷикон аз силоҳи муҳлиқтаре истифода қардаанд, ки назирашро тарих надида буд. Бо эълони “забони дарбор ва шох ва бегона барои пролетарҳо” ба хошия қашидани забони форсии тоҷикӣ, бастанӣ макотиб, рӯзномаву маҷаллот, таҳрифи тарих – ба як тобу табдил қардани омӯзиши тарихи тоҷикони ин манотик, пинҳон ниғаҳ доштани манобеи тарихӣ, тағйири тарқиби қамиятӣ дар шаҳру навоҳии тоҷикнишин, маъсалаи қорти шиносӣ ё ҳамон поспурт қоре қарданд, ки хатто мугулҳо натавониста буданд бо ҳама дадманишиҳошон ин ҳама мардумро аз байн бибаранд. Дар натиҷа ин сиёсати ҳувиятзудӣ ва манқуртсозӣ то ҳадде расидааст, ки сарсаҳттарин душманони тоҷик ва бархе аз пантуркистҳо эҳтимол дорад дар гузаштаи наҷдон дур асолатан тоҷик будаанд.

Дар замони қажонишавӣ гоҳ-гоҳе фикр мекунӣ шояд илоҷи ин дард дар дасти созмонҳои мисли Созмони Милали Муттаҳид, ЮНЕСКО, Созмони ҳамқорӣ барои амнияти Урупо бошад. Шояд ормонгарии маҳз аст, аммо созмонҳои мисли ЮНЕСКО метавонистанд як

комиссионе муташаккил аз пажухишгарони бетараф барои баррасӣ ва назорат бар кутуби дарсӣ тартиб диҳанд ва аз марказҳои муътабари илмӣ барои ҳалли ихтилофот кумак гиранд. Ин ба масъалаи ҳуқуқи башар ва озодии баён иртиботи тангтанг дорад. Бо ин равиш мо метавонистем ҷаҳони амнтар ва пур аз шодиву нишот дошта бошем. СММ метавонист дар ин замина хеле созандатар амал кунад. Магар расолати ин созмонҳо чизи дигаре буд? Ин созмонҳо ҷӣ воқуниши катъие ба он ҷӣ дар кишварҳои Назди Болтик, Украйна, Озарбойҷон, Туркия, Афғонистон ва амсоли он мегузарад, нишон доданд ва дастовардашон ҷӣ будааст, ман беҳабарам. Хар ҷо ки ҳуқуқи башар нақз мешавад, таҳрифи тарих ҳам як амри одист. Мисоли боризи он вазъияти Туркия аст. Мегӯянд маномеъаи иқтисодӣ ва равобити стротезик, ки ин ё он кишвар бо кудратҳои ҷаҳонӣ, мисли Амрико, Русия ва ғайра доранд, монмеъаи он мешавад, ки харфи ин созмонҳо ба ғӯши касе бирасад. Агар ҷунин аст, вай бар мо, ки натавонистем таъсиргузортар амал кунем. ЮНЕСКО ҳам ҷунин метавонист ҷораме бияндешад, то “ақаллият” хое, ки дар мадориси “ақсарият” хо дарс мехонанд, имкони хондани дарси забони модарӣ ва адабиёти худро дошта бошанд. Ин як ҳадди ақал аст. Аз вазоратҳои омӯзишу парвариши ин кишварҳо ҳам касе таваққуъ надорад, ки қори ҳазрати филро анҷом диҳанд. Фақат қаме ҳусни ниёт қофист, то ҳама қорҳо сару сомон бигиранд.

Дар қаламрави шӯравии собик ақаллиятҳо ҳам дар ватани худ ва ҳам аз сӯйи ҳамзабонони худ, ки онҳо ҳам дар кишвари дигар ақсарият ҳастанд, сарзаниш мешаванд. Бузургворон аз худ намерсанд, ки агар марзбандӣ ҷунин буда ва ҳазорон мушкилоти дигар, тақсири мардумони беғуноҳ қист? Вақте кишварҳое ба Эъломияи ҷаҳонии ҳуқуқи башар арзише қоил нестанд ва СММ наметавонад бо онҳо барҳурди қотеъона кунад, аз ину он ҷӣ интизоре метавон дошт? Намедонам қаро дар поёни суҳан ин мисраъи Нимо ба ёдам расид: “ба қуҷои ин шаби тира биёвезам қабои ҷандаи худро”?

Ёддошти “Точикам”: Мавзӯи тоҷикони Ўзбекистон таи анқариб сад сол аст, ки барои тоҷикон ва ҳама қорсизабонон мавзӯи дардовар боқӣ мондааст. Зеро аз солҳои нахустии шӯравӣ, ки ҳаққу ҳуқуқи тоҷикон дар он кишвар, ки номи ҷаълиме дораду аслан он сарзамини ниёқонамон ва ғахвори тамаддуни мардуми тоҷик ва ҳама ақвоми эронист, зеро по шуд ва дар он ҷо як сиёсати қуштори маънавии тоҷикон ва аз аслу решаи ҳеш дур қардани онҳо ва ўзбақсозии эшон оғоз қардид ва ҳамин равиши зиддиинсонӣ ҳамеша идома қард. Шӯрбаҳтона ин сиёсат пас аз соҳибистикол қардидани кишварҳои пешини шӯравӣ низ дучанду сечанд ва даҳчанд неру қирифт, зеро Тоҷикистон аз оғози солҳои 90

бо дасти ду кишвар Ўзбекистон ва Русия ба чанги бародаркуш кашида шуд ва дар панч соли чанг хам бо дасти сарбозони ўзбекистонӣ ва хам бо силохи русхову ўзбакхо наздик ба 160 хазор точик кушта шуд. Хамзамон бехтарин фарзандони миллатдӯсти точик дар ин чанг ё кушта шуданд ва ё мачбур шуданд, ки чилои Ватан кунанд ва бо хамин миёни миллати точик ва кишвар шикаста шуд ва он садоҳои додхохонае, ки барои халли масоили точикони Ўзбекистон ва ба вижа, точикони Самарканду Бухоро дар солҳои 80 ва оғози 90-и садаи гузашта баланд шуда буд, хомӯш гардид. Вале , хушбахтона , имрӯз аз баракати чунбиши нави хамбастагии точикон ва форсизабонони чахон, ки ба вижа дар чахони мачозӣ бештар ба мушохида мерасад, боз мавзӯи Бухорову Самарканд ба яке аз мавзӯҳои асосӣ дар баҳси хувиятшиносии мо табдил ёфтааст. Агар ин мавзӯ дар замони шӯравӣ ба гунаи пароканда ба миён гузошта мешуд, холо он мавзӯи фароқавмӣ ва умумиэронӣ ва ҳатто байналмилалӣ гардидааст. Зеро зухуроте чун табъизи наҷодӣ, генотсиди қавмӣ, чабран аз хувият ва забон дур кардани ақвоми дигар, ба номи хеш чабран сабт кардани таърих ва ифтихороти мардуми дигар, ба навъи якуму дуюм чудо кардани ақвоми як кишвар, хамеша аз ҷониби ҷомиаи чахонӣ чун амали бас хашин ва барои инсоният бегона ва хеле зиёновар пазируфта шуда буд. Имрӯз ҷомиаи чахонӣ бештар оғох гардидааст, ки чунин ҷиноёте, ки замоне дар Африқои ҷанубӣ содир шуда буду пасон дар он ҷо хама ақвом баробархуқуқ шуданду ин кишвар ба озодии ҳақиқӣ ва пешрафти гӯшношунид даст ёфтааст, холо он ҷиноят бо шеваи дигар дар Ўзбекистон дар мавриди точикон идома дорад. Вале хама гуна бадкориву беадолатӣ рӯзе решақан хоҳад шуд ва он рӯз хам фаро хоҳад расид, ки мардуми точик хам дар Бухорову Самарканд ва хама гӯшаву қанори сарзаминашон(!) озод зиндагӣ хоҳанд карду озод ба забони модариашон омӯзиш ва парвариш хоҳанд дид ва озод худро бидуни тарсу бим ва бо ифтихори бузург точик хоҳанд гуфт! Барои дастёбӣ ба чунин хостаҳо ва рӯзи нақӯ точикони Ўзбекистон ва форсизабонони чахон дасти хамдигар гирифта ба пайкори додхохона бархостаанд. “Точикам” хама ин кӯшишҳои додхохонаи хаммиллатонамонро пуштибонӣ хоҳад кард ва барои дарки амиқи он фалокату қасофатҳое, ки пантуркистонӣ миллатгароёни ўзбак ба сари миллати мо овардаанд, силсилаи матлабҳо ҷоп ва пахлӯҳои гуногуни ин мавзӯро пажӯҳиш хоҳад кард ва ба ин пурсиш посух хоҳад ёфт, ки ҷаро дар дарозии наздик ба як аср шумори точикон дар Ўзбекистони кунунӣ хамоно каме бешар як миллион нафар боқӣ мондааст... ва гӯё модари точик дигар дар ин кишвар нозо шудааст...